

НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Серед сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм особливе місце займають фермерські господарства, яких в Україні функціонує більше ніж 43 тис. та вони є прогресивною формою підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства. Правові, економічні та соціальні засади створення та діяльності фермерських господарств, умови для реалізації ініціативи громадян щодо виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також для забезпечення раціонального використання і охорони земель фермерських господарств, правового та соціального захисту фермерів створено Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р., № 973-IV. Розглянемо новели правового регулювання фермерського підприємництва в Україні згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» від 31 березня 2016 р., № 1067-VIII, яким запроваджено істотні новації у правовий режим здійснення фермерського підприємництва.

Передусім йдеться про те, що у даний час здійснювати виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку чи реалізацію з використанням правової конструкції фермерського господарства можна у різний спосіб. Передусім громадяни України можуть заснувати фермерське господарство зі статусом юридичної особи, яке після його державної реєстрації у встановленому порядку набуває прав й обов'язків суб'єкта господарювання. Така юридична особа діє на підставі свого статуту, має певну структуру органів управління, відокремлено майно та самостійно господарює на відповідній земельній ділянці з метою вирощування сільськогосподарської продукції.

Новим у аграрному законодавстві є те, що за п.п. 4 і 5 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство» розглядуване господарство також може підлягати державній реєстрації й як фізична особа-підприємець. У такому випадку фермерське господарство без статусу юридичної особи організовується на основі діяльності фізичної особи-підприємця. Вважаємо, що наведеними новаціями створено умови для виникнення багатьох проблем у правозастосуванні при здійсненні фермерського підприємництва. Адже такий законодавчий припис породжує низку запитань, наприклад, наступних: яким чином фермерське господарство без статусу юридичної особи може пройти державну реєстрацію як фізична особа-підприємець, оскільки йдеться про різних самостійних суб'єктів аграрних правовідносин; як фермерське господарство без статусу юридичної особи може організовуватися на основі діяльності фізичної особи-підприємця, який правовий зміст такої «організації діяльності»? Відповіді на них чинне законодавство не містить.

Зазначимо, що здійснювати підприємництво у сфері сільського господарства можна також з використанням правового статусу сімейного фермерського господарства. Елементи названого статусу наведено у п. 5 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство», згідно якого (а) фермерське господарство, зареєстроване як юридична особа, має статус сімейного фермерського господарства, за умови що в його підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України; (б) фермерське господарство без статусу юридичної особи має статус сімейного фермерського господарства, за умови використання праці членів такого господарства, якими є виключно фізична особа-підприємець та члени її сім'ї відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України. Навіть незважаючи на певну складність встановлення в окремих випадках належності відповідної особи до членів тієї чи іншої сім'ї (адже згідно із п. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки), невирішеним є питання про надання фермерському господарству

статусу «сімейного». У даний час у аграрному законодавстві України будь-які положення відносно цього (щодо відповідної процедури, уповноваженого органу та ін.) відсутні.

З метою встановлення правових засад функціонування сімейних фермерських господарств без набуття статусу юридичної особи у новій ст. 8¹ Закону України «Про фермерське господарство» визначено, що вони засновуються на підставі договору про створення сімейного фермерського господарства, що укладається членами однієї сім'ї в письмовій формі й підлягає нотаріальному посвідченню. Умови договору про створення сімейного фермерського господарства мають визначати: (а) найменування, місцезнаходження (адресу) господарства, мету та види його діяльності; (б) порядок прийняття рішень та координації спільної діяльності членів господарства; (в) правовий режим спільного майна членів господарства; (г) порядок покриття витрат та розподілу результатів (прибутку або збитків) діяльності господарства між його членами; (д) порядок вступу до господарства та виходу з нього; (е) трудові відносини членів господарства, інші положення, що не суперечать чинному законодавству. Знов-таки з аналізу наведених нормативних положень виникає низка запитання, як-то: коли слід укладати такий договір, яким має бути зміст його конкретних приписів, якими є правові наслідки не укладення такого договору та ін. Правове регулювання цих аспектів функціонування таких сімейних фермерських господарств відсутнє.

Загалом зазначимо, що намагання законодавця запровадити можливість здійснення фермерського підприємництва в Україні у формі сімейних господарств у цілому відповідає основним напрямам Спільної аграрної політики ЄС щодо підтримки сімейних ферм. Останні мають значне поширення й державну підтримку в окремих країнах-членах Євросоюзу (Данія, Великобританія, Швеція та ін.), де використовуючи незначні площі сільськогосподарських земель (середнім розміром біля 20 га) сімейні фермерські господарства виробляють широкий спектр сільськогосподарської продукції й забезпечують добробут членів відповідної родини. В Україні ж функціонування сімейних фермерських

господарств поки що виглядає доволі проблематичним через окреслені вище проблеми у правового регулюванні їх діяльності.

Уркевич Віталій Юрійович – доктор юридичних наук, професор кафедри земельного та аграрного права НЮУ ім. Ярослава Мудрого, завідувач наукового відділу правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, професор